

Čtrnáctideník o Evropské unii z české perspektivy

Speciální číslo „Rozšiřování Evropské unie“

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

dovolte nám představit Vám speciální vydání newsletteru, které se věnuje problematice rozšiřování Evropské unie. 1. května oslavilo deset členských zemí včetně České republiky 5 let v EU. Před evropskými dveřmi však čekají balkánské státy a další země se k nim pomalu přibližují. Toto číslo není tedy pouze ohlédnutím za tzv. východním rozšířením, ale věnuje se i budoucí perspektivě této evropské politiky.

Věříme, že Vám následující řádky pomohou doplnit přehled o aktuální situaci na poli rozšiřování EU. Více o českém členství v Evropské unii a zejména o předsednictví v Radě Evropské unie naleznete na www.predsednictvi.cz.

Za Evropský program Výzkumného centra AMO,
Karel Ulík

**Zastoupení
Evropské komise
v České republice**

V tomto vydání najdete

Od členství k předsednictví: 5 let České republiky v Evropské unii

Trnitá balkánská cesta do EU

Další rozšíření bez Lisabonu nebude

Minianalýzy

Od členství k předsednictví: 5 let České republiky v Evropské unii

Michal Thim

Před pěti lety se Česká republika a devět dalších států (z větší části zemí bývalého východního bloku) stalo členskými státy Evropské unie. Pro dotyčné státy i pro přijímající organizaci to byl bezpochyby milník v historii. Unie prošla největším rozšířením za celou svou historii a podobná

rozšiřovací vlna se už těžko bude opakovat. Pro Českou republiku, Polsko, Slovensko a další země představuje vstup do EU završení dlouhého procesu zásadních politických, společenských a hospodářských změn, které byly završeny vstupem do NATO a EU. Období před vstupem lze rozhodně považovat za úspěšný příběh, je tomu tak i v případě pěti let fungování ČR jako jedné z členských zemí? Období, které je symbolicky připomenuto českým předsednictvím EU?

Posledních pět let nebylo pro Unii právě klidným obdobím. Entuziasmus byl vystřídán syndromem „únavy z rozšíření“ a první návrh smlouvy, která měla ambici nazývat se evropskou ústavou, byl smeten ze stolu referendy ve Francii a Nizozemsku. ČR od počátku dostala nálepku euroskeptické země díky Václavu Klausovi, který se rád stylizuje do role prominentního kritika EU, aniž by vynakládal snahu rozlišovat osobní postoje a postoje hlavy státu země, kterou navenek reprezentuje. Taková je alespoň mediální podoba ČR z bruselské perspektivy, kterou patálie se schvalováním lisabonské reformní smlouvy dvakrát nerozptylují.

Z hlediska vnějších vztahů EU (termín, který realisticky zachycuje zatím nenaplněné snahy o jednotnou zahraniční politiku) přišel vstup v období rozkolu mezi „starou“ a „novou“ Evropou nad postojem k invazi USA do Iráku, což jen posílilo jistou deziluzi původní „patnáctky“ z rozšíření. „Nová“ EU totiž značně změnila svou tvář a jedním z důsledků jsou mnohem napjatější vztahy s Ruskem, které nese nelibě ztrátu vlivu na dění ve střední Evropě. Zároveň nováčci v EU, včetně ČR, patří mezi největší kritiky poměrů v Rusku i jeho zahraniční politiky. Evropská unie zkrátka prochází důležitým přechodem a ČR je součástí tohoto procesu. To že je plnohodnotným a kompetentním členem koneckonců dokázala i v první polovině výkonu funkce předsedající země EU, během období, které rozhodně patřilo mezi ty komplikovanější.

Trnitá balkánská cesta do EU

Václav Bacovský

Podobně jako před rokem 2004 probíhá nyní v rámci EU obtížná debata nad tempem a způsobem přistoupení zemí Balkánu. Přes proklamovanou úspěšnost „východního“ rozšíření však není nálada v členských zemích dalšímu rozšiřování nakloněna. Výroky zaznívajících z Německa indikují, že po přijetí Chorvatska, jehož přistoupení je veřejné mínění nejvíce nakloněno, bude zřejmě následovat na delší dobu stop stav. Francouzští diplomaté hrozí v případě nepřijetí Lisabonské smlouvy úplným zastavením rozšiřování. Podobně se staví státy Beneluxu či Španělsko a svými bilaterálními spory celý proces komplikují Kypr, Řecko a Slovinsko. Toto nepříznivé klima odradilo například Srbsko necelý rok po podepsání Stabilizační a asociační dohody od oficiálního podání přihlášky.

Nejblíže evropským dveřím přešlapuje Chorvatsko, které podle usnesení Evropského parlamentu dosáhlo v roce 2008 příznivých výsledků (mimo jiné v oblasti ochrany žen, práv menšin či návratu uprchlíků). Významnějšího pokroku musí být dosaženo v oblasti justice, boje proti korupci a reformy veřejné správy. Taktéž se očekává větší vstřícnost k Mezinárodnímu trestnímu tribunálu pro bývalou Jugoslávii. Přistoupení navíc komplikuje slovinsko-chorvatský hraniční spor (viz Komentované události). České předsednictví tak už mnohokrát muselo odkládat přístupovou konferenci EU–Chorvatsko (naposledy na 26. června), bez jejíhož konání nebude úspěšné dotažení přístupových jednání v tomto roce možné.

Na prosincové Evropské radě bylo přislíbeno, že pokud bude ve všech členských státech ratifikována Lisabonská smlouva, počet komisařů bude i nadále stanoven na základě pravidla jeden stát - jeden komisař. Tuto úlitbu irským občanům před druhým referendem bude nezbytné časem vpravit do primárního práva EU, což lze nejelegantněji provést přidáním protokolu do další přístupové smlouvy. V praxi tak zřejmě budou malé členské státy, jejichž komisař bude logicky nejvíce ohrožen, intenzivně lobbovat za chorvatský vstup před rokem 2014, na kdy je ztenčení Komise podle Lisabonské smlouvy plánováno.

Další kandidátskou zemí je od roku 2005 také Makedonie. Tato klíčová země pro stabilitu celého regionu je ale zatížena spory se všemi sousedy. Navzdory opatrné chvále Makedonie ze strany EU za pokrok v roce 2008 dosud nezačala přístupová jednání. Navíc hrozí, že budou blokována Řeckem, které již minulý rok překazilo jednání o vstupu Makedonie do NATO. Na rozdíl od Srbska se letos rozhodla podat přihlášku Albánie (viz Komentované události). Již koncem minulého roku tak učinila i Černá Hora. Její kandidátský status však zatím Komise nepotvrdila, k čemuž ji po počátečním váhání Německa a zemí Beneluxu vyzvala Rada na dubnovém jednání. Přístupové rozhovory by mohly začít v následujícím roce.

Další rozšíření bez Lisabonu nebude

Václav Nekvapil

Poslední vlna rozšiřování Evropské unie v letech 2004 a 2007 zvětšila počet členů tohoto společenství v krátkém čase na téměř dvojnásobek. Jestliže se pojem absorpční kapacita EU používal od roku 1993 (kdy se objevil v souvislosti s tzv. kodaňskými kritérii) spíše v teoretické rovině, dnes zažíváme jeho reálné dopady. Uspěchané přijetí zejména Bulharska staví EU před otázku, jak si poradit s nejmladším členem, který nerespektuje všechna pravidla klubu. Ne že by staří členové společenství byli všichni vzornými žáky (vzpomeňme na „kreativní“ přístup Řecka k plnění maastrichtských kritérií), ale není na ně tolik vidět.

Dnešní situaci zkomplikoval i fakt, že v devadesátých letech prohrála francouzská strategie, která chtěla přijímání nových členů podmínit předchozí institucionální proměnou EU. Dilema „rozšíření versus prohloubení“ vyhrála politika, na kterou v zájmu rychlého přijetí tlačily kandidátské země argumentující tím, že se chtějí jako rovnoprávní členové na podobě budoucí Unie podílet. O to větší je nyní rozčarování Francouzů z toho, že zvláště Češi a Poláci významně posílili euroskeptické jádro EU, a to navíc z jim málo srozumitelných suverenistických důvodů.

Perspektiva dalšího rozšiřování Unie je zatím velmi nejistá. Unie si neví rady s ní samou vytvořenou institucí kandidátské země zahrnující dnes tak rozdílné země, jakými jsou Chorvatsko, Makedonie a Turecko. Sestavený „pořadník na členství“ nemůže přeskočit ani Ukrajina, Srbsko či Moldavsko, jejichž perspektiva není dnes o nic jasnější než oficiálních kandidátů (s výjimkou Chorvatska).

Představovalo-li rozšiřování EU její nejlepší zahraniční politiku, pak dnes již o ni přišla. Teatrální pokusy budovat na jedné straně Unii pro Středomoří a na druhé Východní partnerství jsou marné bez vnitřní shody na formě a rozsahu evropské integrace (tedy bez Lisabonské či jiné podobné smlouvy). Evropská unie musí nejprve sama vědět, kým chce být, aby její sousedé věděli, proč by se případně měli stát jejími členy.

Komentované zprávy

Turecko v EU neslyší jen „nein“ a „non“

Český prezident Václav Klaus 29. dubna u příležitosti návštěvy tureckého prezidenta Abdullaha Güla v Praze znovu zopakoval svou podporu tureckému členství v Evropské unii. Prezidentův názor je tentokrát v souladu s dlouhodobou pozicí české zahraniční politiky. České předsednictví podobně jako vlády Velké Británie a Itálie nesdílí francouzsko-německý odpor vůči tureckému členství v Unii, na který narazil i americký prezident Obama. Turecku však ve vstupu v současné době nebrání pouze opozice jednotlivých evropských států, ale také jeho dlouhodobá neschopnost plnit přístupová kritéria.

Mezinárodní arbitráž: Alternativa slovinského a chorvatského usmíření

Rada ministrů pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy (GAERC) vyzvala 27. dubna v Lucemburku Slovinsko a Chorvatsko, aby přijaly návrh Evropské komise vyřešit svůj hraniční spor nezávislou mezinárodní arbitráží. Slovinsko se již před časem kvůli svým nárokům na část Piranského pobřeží rozhodlo blokovat vstup svého souseda do EU. Podobného využívání členství jako nátlakového prostředku vůči kandidátským zemím se v současné době dopouští také Řecko a Kypr.

Islandské volby: Referendum o evropské cestě?

Kdybychom přijali tezi, že už samotné volby v demokracii představují referendum, jímž lid rozhoduje o dalším osudu své země, konstatovali bychom, že se Islandčané po parlamentních volbách z 25. dubna rozhodli pro „evropskou budoucnost“. Strany podporující vstup do EU totiž v novém 64-členném Althingi získají nepatrnou většinu 33 křesel. Výsledek voleb přesto není tak jednoznačný, jak ho evropská média interpretují. Levicové zelení, pravděpodobní vládní partneři vítězných proevropských sociálních demokratů, jsou totiž zásadně proti vstupu. Volby jsou referendem *sui generis*, protože nehlasují o jedné, ale o mnoha otázkách najednou. Evropská otázka volbám sice dominovala, přesto právě jí mohou místní politici v zájmu zamezení další politické krize na ostrově obětovat.

Albánské cesty vedou na Západ

Albánský premiér Sali Berisha za asistence českého předsednictví 28. dubna oficiálně podal kandidátskou přihlášku své země do Evropské unie. Stát, v němž ještě na konci devadesátých let zasahovaly mezinárodní jednotky, aby zabránily všeobecnému rozpadu místní státní správy, se tímto krokem snaží navázat na své nedávné přijetí do NATO. Albánie je po Turecku druhou muslimskou zemí, jež se o členství uchází.

Rozhovory na webu PŘEDSEDNICTVI.CZ

České předsednictví mělo za cíl finalizovat jednání s Chorvatskem. Splní se to ještě?

„Vstup Chorvatska momentálně blokuje Slovinsko kvůli hraničnímu sporu. To však není nic nového pod sluncem. Náš vstup se například snažili blokovat Rakušané, aby si vymohli naše závazky o provozu temelínské jaderné elektrárny. Každý stát, který se účastní nějakého sporu se snaží posílit si svůj vyjednávací potenciál. Neměli bychom to však brát na lehkou váhu, protože

máme před vstupem balkánských zemí do EU a nevyřešených sporů je tam víc. Teď jde o to, aby ten proces nebyl úplně paralyzován. V případě slovinsko-chorvatského sporu očekávám průlom ještě letos.“

Alexandr Vondra, místopředseda vlády pro evropské záležitosti (v demisi), 27. dubna 2009.

Co Gruzie očekává od programu Východního partnerství?

„Očekáváme povzbuzení a podporu ze strany Unie, která nám pomůže zůstat na správné cestě v našem úsilí budovat demokracii. Myslím si, že program Východního partnerství by nám mohl pomoci s přibližovacím procesem v oblasti ekonomiky, energetiky a bezpečnosti. Očekáváme, že nám pomůže vyvinout bližší komplexní spolupráci s Unii.“

Nina Nakashidze, gruzínská velvyslankyně v České republice, 4. května 2009.

Jak vidíte současnou politickou vůli k dalšímu rozšiřování?

„Myslím, že vzniknou tři kategorie zemí. První budou země, na kterých se Unie shodne, že mají být v EU – třeba Chorvatsko. Dále skupina zemí, ke které se ještě nevyjádříme, což si myslím, že bude například Ukrajina. To znamená, že tam zůstaneme u toho, co řekl Prodi: „Dveře nejsou ani otevřené, ani zavřené“. A pak bude skupina zemí, kde se EU dohodne, že je nepřijme. Bude to takový výměnný obchod v uvozovkách, kdy státy podporující rozšíření řeknou: „Dobře, my souhlasíme s tím, že už se Unie nebude rozšiřovat dál, například o Turecko, ale vy se proti tomu nebudete hlasitě angažovat. Takže já si umím představit, že EU přijme Chorvatsko, pak mlhavě některé země Východního partnerství a konec.“

Petr Kratochvíl, zástupce ředitele Ústavu mezinárodních vztahů, 6. května 2009.

Kompletní rozhovory najdete na stránkách www.predsednictvi.cz.

Tipy na publikace

Evropská komise

Při příležitosti pětiletého výročí největšího rozšíření v historii EU vydala Evropská komise analýzu „Five Years of an Enlarged EU: Economic Achievements and Challenges“, která hodnotí především jeho ekonomický dopad na členské státy. Autoři tvrdí, že obavy z důsledků rozšíření se nenaplnily a dospívají k závěru, že rozšíření Unie v roce 2004 bylo přínosem jak pro staré, tak pro nové členy evropského společenství.

Institut Français des Relations Internationales

Publikace „The Fifth Enlargement of the EU, Five Years On: The Case of Poland and the Czech Republic“ se věnuje dopadům rozšíření na politickou dimenzi Evropské unie. Podle autora nepřineslo rozšíření z roku 2004 zásadní změnu projednávaných témat (mimo většího důrazu na východní Evropu). Naopak nová desítky zemí se postupem času přizpůsobuje unijním pravidlům hry do té míry, že koncept „nových členských zemí“ ztrácí na významu.

Centre for European Policy Studies

Na příkladu posledního rozšíření analyzuje zvláštní zpráva „Safeguarding the Rule of Law in an Enlarged EU: The Cases of Bulgaria and Romania“ mechanismy, kterými EU monitoruje a

případně může vymáhat dodržování „právního státu“ na úrovni členských zemí. Studie srovnává možnosti Unie s nástroji Rady Evropy a OSN a hledá cestu k efektivnějšímu prosazování „právního státu“ v EU.

Trans European Policy Studies Association

Publikace „The European Neighbourhood Policy: Challenges and Prospects“ připravená ve spolupráci s Evropským parlamentem analyzuje dosavadní výsledky Evropské politiky sousedství, jež upravuje vztahy se sousedními zeměmi bez krátkodobé perspektivy vstupu do EU. Studie doporučuje více rozlišovat mezi potřebami jednotlivých partnerských zemí a větší spoluprací v podpoře demokratizace s dalšími organizacemi jako je Rada Evropy, OBSE a NATO.

Zaznělo v EU

„Bez Lisabonské smlouvy se EU s rozšířením dále nepohne.“

Francouzský ministr zahraničí Bernard Kouchner na neformálním setkání ministrů zahraničí EU (Gymnich) na Hluboké, 28. března. [Více](#)

„Myslím si, že nesmíme zapomínat na argument, jenž nám poskytuje historie Evropské unie. Ta dokazuje, že větší Unie je silnější.“

Britský ministr zahraničí David Miliband na stejném setkání ministrů zahraničí EU, 28. března. [Více](#)

„S Barackem Obamou jsem vždy spolupracoval ruku v ruce. Ale když dojde na Evropskou unii, tak pouze jejím členům přísluší rozhodnout.“

Odpověď francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho na podporu Baracka Obamy tureckému členství v EU, 6. dubna. [Více](#)

„Chorvatský vstup je na dohled. Ale musíme si uvědomit, co se týče Lisabonské smlouvy, že po jeho vstupu budeme muset v rámci integračních snah projít určitým konsolidačním obdobím.“

Německá kancléřka Angela Merkelová na konferenci CDU, 17. dubna. [Více](#)

Tento newsletter byl vydán za podpory Zastoupení Evropské komise v České republice. Příspěvky vyjadřují názory jednotlivých autorů a nemusí být nutně stanoviskem Asociace pro mezinárodní otázky ani Zastoupení Evropské komise v České republice.

Koordinátor projektu: Karel Ulík Tajemnice: Lenka Ryjáčková Mini-analýzy: Václav Bacovský, Václav Nekvapil, Michal Thim Komentované události: Daniel Šitera Rozhovory: Sylvie Milerová, Vladka Votavová Tipy na publikace: Karel Ulík Zaznělo v EU: Daniel Šitera Korektury: Lenka Ryjáčková Odborná editace: Václav Bacovský, Vít Dostál, Karel Ulík Grafický návrh: Side2 Šablona: Petr Netuka Sazba: Josef Vomáčka Kontakt na redakci: newsletter.ep@amo.cz

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO) Žitná 27, 110 00 Praha 1 Tel./Fax: +420 224 813 460 E-mail: info@amo.cz / www.amo.cz

© Asociace pro mezinárodní otázky 2009
